

## Παραπληροφόρηση στο διαδίκτυο – Fake news -Διάδοση και Αντιμετώπιση

Ζωή Παπαντζίκου, Δικηγόρος – Πολιτικός Επιστήμων

Βάσια Αναστασία, Δικηγόρος – Επικοινωνιολόγος– Υπ. Διδ.

### Εισαγωγή

Τα fake news μοιάζουν νέος όρος, ωστόσο δεν είναι. Αποτελούν ένα διαδεδομένο όρο στην εποχή της μετα-αλήθειας<sup>1</sup> που διανύουμε. Αυτή ήταν η στιγμή που φιλόσοφοι και κοινωνιολόγοι υποστήριξαν ότι ξεκινά μια νέα εποχή της μεταπολιτικής: μια περίοδος στην οποία η αλήθεια δεν παίζει πια ρόλο (**post-truth era**) και το συναίσθημα είναι το σημαντικότερο όπλο στη μάχη για την εξουσία. Αδιαμφισβήτητα μπορεί να χαρακτηριστεί ως η σύγχρονη απειλή για τη δημοκρατία και την αποτελεσματική διακυβέρνηση. Ωστόσο, μια τέτοια αντίληψη της πολιτικής μάς είναι ήδη γνωστή από την ιστορία.

Τη δύναμη των ψευδών ειδήσεων ήξεραν να αξιοποιήσουν και τα αυταρχικά καθεστώτα του 20ού αιώνα. Στις 30-1-1933 έγινε καγκελάριος ο Χίτλερ. Η πρώτη του δουλειά ήταν να ορίσει Υπουργό Προπαγάνδας και Λαϊκού Διαφωτισμού τον 36χρονο Πάουλ Γιόζεφ Γκαίμπελς τον οποίο αποκαλούσαν «Μάγο της Προπαγάνδας». Ο Γκαίμπελς μπορούσε χάρη στη ρητορική του δεινότητα και το εθνικοσοσιαλιστικό μονοπώλιο στα μέσα ενημέρωσης να διαδίδει ανενόχλητος ψέματα για τον εβραϊκό πληθυσμό. Στη σημερινή εποχή πάλι οι ψευδείς ειδήσεις και η ταχύτητα της μετάδοσής τους αποτέλεσαν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Αντιμέτωποι με τη μεγαλύτερη υγειονομική κρίση του 21<sup>ου</sup> αιώνα Ευρωπαϊκή Ένωση, ΗΠΑ κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν μεταξύ άλλων τη διασπορά ψευδών ειδήσεων. Ο Πρόεδρος Μπάιντεν, σε δήλωση του ανέφερε πως τα social media με τα fake news για τα εμβόλια «σκοτώνουν» τους ανθρώπους (Ιούλιος 2021).

---

<sup>1</sup> Η λέξη «μετα-αλήθεια» (post-truth), λέξη της χρονιάς 2016 σύμφωνα με το λεξικό Oxford Dictionaries, αφορά περιστάσεις στις οποίες τα αντικειμενικά γεγονότα επιδρούν λιγότερο στον σχηματισμό της κοινής γνώμης από ότι τα συναισθήματα και οι προσωπικές πεποιθήσεις.

## I. Ελευθερία της έκφρασης και Συνταγματικά ανεκτοί περιορισμοί

Η ελευθερία της έκφρασης, όπως και η ελευθερία του λόγου, είναι από τα σπουδαιότερα θεμέλια μιας δημοκρατικής και ευνοούμενης πολιτείας αλλά και προϋπόθεση για την εξέλιξη ενός ανθρώπου<sup>2</sup>. Στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ (άρθρο 10) και του Συντάγματος, τα δικαιώματα αυτά είναι κατοχυρωμένα. Η ιστορική απόφαση του ΕΔΔΑ *Handyside v. the United Kingdom* δέχεται ότι το άρθρο 10 ισχύει όχι μόνον για πληροφορίες ή ιδέες που γίνονται αποδεκτές ευνοϊκά ή θεωρούνται μη ενοχλητικές ή αδιάφορες αλλά και για εκείνες που θίγουν, προσβάλλουν, ενοχλούν ή προκαλούν ανησυχία στο Κράτος ή σε κάποιο τμήμα ή ομάδα της κοινωνίας.

Τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και στον Ηπειρωτικό χώρο, η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί προνομιακό δικαίωμα, δεν συνιστά όμως απόλυτο δικαίωμα. Τα δικαιώματα τρίτων, αλλά και κρατικοί σκοποί και αξίες που βρίσκουν έκφραση στο Σύνταγμα δύναται να αποτελέσουν θεμιτούς περιορισμούς της ελευθερίας της έκφρασης, υπό τους όρους πάντοτε της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας (αρθρ. 25 παρ. 1 εδ. δ' Σ.). Πάντοτε γίνεται *in concerto* έλεγχος εν όψει των εξατομικευμένων περιστάσεων που συγχέονται με την εκάστοτε περίπτωση, η έκβαση της στάθμισης δεν είναι πάντοτε δεδομένη αλλά λαμβάνει χώρα *ad hoc*.

Ένα πρόσφατο παράδειγμα που ένα δικαστήριο κλήθηκε να σταθμίσει τα συγκρουόμενα υποκειμενικά θεμελιώδη δικαιώματα και τα συλλογικά έννομα αγαθά αφορά τον υποχρεωτικό εμβολιασμό. Το ΣτΕ με την με αριθμό 2387/2020 απόφαση, έκρινε ότι η τήρηση της αρχής αυτής αιτιολογείται με την παραδοχή ότι η παρέμβαση διά του εμβολιασμού σύμφωνα με τεκμηριωμένα επιστημονικά δεδομένα, κρίνεται (σ.σ. εν προκειμένω, αλλά και γενικότερα) αναγκαία και πρόσφορη για την προστασία της υγείας τόσο των ίδιων των εμβολιαζομένων όσο και τρίτων (λ.χ. βρεφών που δεν έχουν ακόμη εμβολιαστεί, ατόμων που δεν επιτρέπεται για ιατρικούς λόγους να εμβολιαστούν), και δεν είναι δυσανάλογη για την επίτευξη του προμνημονευθέντος συνταγματικού δημοσίου σκοπού. Κατά συνέπεια, η δημόσια υγεία ως συνταγματικός

---

<sup>2</sup> Τάσσης Σπ., «Η ελευθερία της έκφρασης - τύπος – ραδιοτηλεόραση» σε Βλαχόπουλος, Σ. Θεμελιώδη δικαιώματα. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017,σελ. 283.

δημόσιος σκοπός που χρήζει προστασίας διά του εμβολιασμού αναλύεται στην προστασία της υγείας τόσο των εμβολιαζομένων, ακόμα και παρά την θέλησή τους, όσο και κυρίως των τρίτων, η υγεία των οποίων διακινδυνεύεται από την επαφή και τον συγχρωτισμό με αυτούς που δεν έχουν εμβολιασθεί και είναι έκθετοι στη νόσηση και κατ' επέκταση και στην μετάδοση μεταδοτικών ασθενειών και ιών.

Ομοίως, στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ το άρθρο 10 παρ.2 προβλέπει εξαιρέσεις από την προστασία της έκφρασης οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται στενά, για την αξιολόγηση δε αυτής της ερμηνείας πρέπει να ακολουθείται ένας έλεγχος τριών σταδίων ο περιορισμός πρέπει: α) να προβλέπεται σε νόμο, β) να επιδιώκει νόμιμο σκοπό και γ) να αποτελεί μέτρο αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Όπως εύστοχα επισημαίνει ο καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Ευάγγελος Βενιζέλος, διανύουμε μια περίοδο που το Σύνταγμα διασταυρώνεται με τις νέες τεχνολογίες τόσο στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων όσο και στο πεδίο των νέων τρόπων πολιτικής συμμετοχής. Οι νέες τεχνολογίες συνιστούν πρόκληση για τη δημοκρατία καθώς η αρρύθμιστη χρήση τους πολλές φορές θίγει ανθρώπινα δικαιώματα, συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα. Νέες απειλές, νέα όροι που τις περισσότερες φορές δεν εντάσσονται στην ακριβή γραμματική διατύπωση κάποιου νόμου, αλλά αντιθέτως χρήζουν ερμηνείας του υφιστάμενου ρυθμιστικού πλαισίου ή και ακόμη και προσθήκης νέων διατάξεων. Εξειδικευμένες έννοιες, ζητήματα που απαιτούν τεχνική επάρκεια.

Επομένως, από τη μια πλευρά έχουμε τις νέες τεχνολογίες και από την άλλη την προσπάθεια του νομικού συστήματος να ανορθωθεί και να εξελιχθεί εγκαθιδρύοντας νέες εγγυήσεις που πρέπει να είναι περιχαρακωμένες με τεχνολογικές προσθήκες. Η ελευθερία του λόγου στο διαδίκτυο είναι αδιαμφισβήτητη από τα νέα προβλήματα καθώς η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει επιφέρει ριζικές αλλαγές δημιουργώντας νέα οξύτατα προβλήματα.

Το ζήτημα δεν είναι η προστασία της ελευθερίας του λόγου έναντι του κράτους, αλλά έναντι των μεγάλων παρόχων που διαχειρίζονται δημοφιλείς και μονοπωλιακές ή έστω ολιγοπωλιακές πλέον πλατφόρμες, όπως το Facebook και το Twitter. Οι

πλατφόρμες αυτές – διαφεύγοντας του κρατικού ελέγχου- μετατρέπουν την ελευθερία του λόγου σε μοχλό αντίστασης κατά αυταρχικών καθεστώτων όταν δεν συμβιβάζονται μαζί τους.

## **II. Προσπάθεια νομικού ορισμού των fake news.**

Τα fake news ήρθαν στο προσκήνιο με αφορμή τις αμερικανικές εκλογές του 2016 κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου καθώς και του Βρετανικού δημοψηφίσματος το 2016 ενόψει Brexit. Έρευνα του Πανεπιστημίου του Οχάιο επεσήμανε ότι τα fake news όχι μόνο ωφέλησαν την προεκλογική εκστρατεία του Ντόναλντ Τραμπ<sup>3</sup>, αλλά και οδήγησαν στην εκλογική του νίκη. Διαφορετικοί ορισμοί δίνονται από επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων.

Σύμφωνα με τον ορισμό στο άρθρο των EC Tandoc Jr, ZW Lim και R Ling (2018), οι ψευδείς ειδήσεις είναι «ειδησεογραφικά κείμενα τα οποία περιέχουν σκοπίμως και επαληθευμένα ψευδές περιεχόμενο». Είναι ειδήσεις, είτε εντελώς κατασκευασμένες, είτε εν μέρει αληθείς. (Dentith, 2016) Πίσω λοιπόν από τις ψευδείς ειδήσεις κρύβεται μία σκοπιμότητα η οποία μπορεί να είναι είτε οικονομική είτε ιδεολογική.

Σύμφωνα με τους Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017), υπάρχουν δύο μεγάλες κατηγορίες ψευδών ειδήσεων: αυτές που είναι απλά λανθασμένες («false») και αυτές που είναι επιζήμιες («harmful»). Σε αυτές τις δύο μεγάλες κατηγορίες βρίσκονται τρεις υποκατηγορίες:

1. οι λανθασμένες ειδήσεις («mis-information»), στις οποίες μεταδίδεται κάτι λανθασμένο ή παραπλανητικό χωρίς, όμως, να υπάρχει δόλος ή πρόθεση εξαπάτησης
2. οι παραπληροφορητικές ειδήσεις («dis-information»), οι οποίες μεταδίδουν κάτι το οποίο είναι γνωστό από τους συντάκτες ότι είναι ψευδές και ο μόνος λόγος για τον οποίο δημοσιεύεται είναι η εξυπηρέτηση συμφερόντων αλλά και η πρόκληση βλάβης σε άτομα, οργανώσεις ή και χώρες

---

<sup>3</sup> <https://www.goethe.de/ins/gr/el/sta/ath/bib/blo/21430406.html>

3. οι επιβλαβείς ειδήσεις («mal-information»), οι οποίες δεν είναι ψευδείς αλλά συνήθως δημοσιοποιούν κάτι που θα έπρεπε να μείνει στην ιδιωτική σφαίρα. Συνήθως με αυτό τον όρο χαρακτηρίζονται πληροφορίες που έχουν διαρρεύσει χωρίς να προορίζονταν για δημοσίευση, άρθρα που αποτελούν προϊόντα παρενόχλησης ή υποκινούν ρητορική μίσους.

Τα σημαντικότερα ωστόσο χαρακτηριστικά των ψευδών ειδήσεων που χρήζουν αξιολόγησης νομικής επισήμανσης είναι όταν: **α)** η διάδοσή τους γίνεται εν γνώσει του ψεύδους και **β)** όταν υπάρχει πρόθεση παραπλάνησης. Fake - news επομένως είναι πληροφορίες που διαδίδονται με τη μορφή ειδήσεων, με γνώση ότι δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, είτε γιατί είναι καθόλα ψευδείς είτε γιατί είναι παραποιημένες, και έχουν σκοπό να παραπλανήσουν το κοινό, που είναι δυνατόν να τις πιστέψει ως πραγματικές ειδήσεις (Κίτρινος τύπος).

### **III. Διαδίκτυο και νέες τεχνολογίες**

Ο ανθρώπινος εγκέφαλος έχει πεπερασμένη ικανότητα επεξεργασίας και κριτικής ανάλυσης πληροφοριών, την ίδια στιγμή τα MME έχουν αποδουθεί σε έναν αγώνα δρόμου για να κερδίσουν την προσοχή των χρηστών. Ο αυξανόμενος καταγισμός ερεθισμάτων συνεπάγεται απώλεια της στοχαστικής δυνατότητας, γεγονός που έχει οδυνηρές επιπτώσεις.

Οι νέες τεχνολογίες επομένως πέρα από τον πυρήνα συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων επηρεάζουν και τον τρόπο πολιτικής συμμετοχής επηρεασμού της κοινής γνώμης. Διανύουμε την εποχή που από την αντιπροσωπευτική δημοκρατία έχουμε οδηγηθεί στην μετααντιπροσωπευτική δημοκρατία. Εκεί που όλοι μιλούν για διαβούλευση. Δεν γεννάται αμφιβολία πως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συμβάλλουν στην πιο ολοκληρωμένη ενημέρωση. Λειτουργούν υπέρ της ονομαζόμενης «δημοσιογραφίας των πολιτών»<sup>4</sup> καθώς μπορούν μέσα σε πολύ μικρό

---

<sup>4</sup> Βενιζέλος Ευάγγελος, «Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ» Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2018,

χρονικό διάστημα να διαμοιράσουν και αναπαράξουν μια είδηση, χωρίς ωστόσο είναι εύκολο να επιβεβαιωθεί η πηγή προέλευσής της και κατά πόσο είναι αληθινή.

Υπάρχουν εμπειρικές ενδείξεις που δείχνουν πως οι ψευδείς ειδήσεις διαδίδονται με γρηγορότερο ρυθμό και διαχέονται σε ευρύτερο κοινό απ' ότι οι αληθινές. Έρευνα του MIT<sup>5</sup> ανέδειξε πως το μόλις 1% των ψευδών ειδήσεων διαχέονται μεταξύ 1.000 – 100.000 ατόμων σε αντίθεση με τις αληθινές ειδήσεις που διαχύθηκαν σε μόλις 1.000 άτομα. Η κρατούσα άποψη θέλει τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης να λειτουργούν συμπληρωματικά μιας είδησης και όχι να τα υποκαθιστούν.

## A. Fake news και Πολιτική Συμμετοχή

Οι πολιτικές εκστρατείες πλέον δεν διοργανώνονται πόρτα - πόρτα, ή μόνο μέσα από τις ραδιοσυχνότητες ή τις διαφημιστικές και τα φυλλάδια αλλά και μέσω του διαδικτύου. Οι πολιτικοί βρίσκουν χώρο να αναπτύξουν τις ιδέες τους, οι δε πολίτες έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση και συμμετοχή μέσω καθώς διευκολύνεται ο δημοκρατικός διάλογος. Τότε είναι όμως που εγείρονται οι μεγαλύτερες ανησυχίες. Από τη στιγμή που η ταχύτητα της διάδοσης των νέων έχει αυξηθεί, η ανάπτυξη των προεκλογικών εκστρατειών γίνεται με ταχύτατους πρωτοφανείς ρυθμούς, δημιουργούνται δυσκολίες στην διασφάλιση των πολυφωνικών μέσων αλλά και στην προστασία από την ανεξέλεγκτη χειραγώγηση. Νέοι τρόποι χρηματοδότησης των πολιτικών παραγόντων, κυβερνοεπιθέσεις στοχοποιούν πρόσωπα πολιτικούς, δημοσιογράφους, καθώς έρχονται αντιμέτωποι με πολιτικές ρητορικής μίσους. Πίσω από την οθόνη και το πέπλο της ανωνυμίας, ψευδείς πληροφορίες και προπαγανδιστικά σχόλια αναπτύσσονται και διαδίδονται ταχέως.

Το Κοινό Κέντρο Ερευνών (ΚΚΕρ) της Επιτροπής δημοσίευσε μια νέα έκθεση σχετικά με την τεχνολογία και τη δημοκρατία, όπου αναλύει την επιρροή των

---

<sup>5</sup> Πρόκειται για το λεγόμενο «Privacy Paradox», βλ. Tomas Chamorro-Premuzic and Nathalie Nahai, «Why We're So Hypocritical About Online Privacy», Harvard Business Review, (May 01, 2017), URL: <https://hbr.org/2017/05/why-were-so-hypocritical-about-online-privacy>

διαδικτυακών τεχνολογιών στην πολιτική συμπεριφορά και λήψη αποφάσεων. Ειδικότερα επισημαίνει πως περίπου το 48 % των Ευρωπαίων χρησιμοποιεί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης καθημερινά και αλληλεπιδρά πολιτικά στο διαδίκτυο.

Η Επίτροπος Καινοτομίας, Έρευνας, Πολιτισμού, Εκπαίδευσης και Νεολαίας, κ. Μαρίγια Γκαμπριέλ, δήλωσε σχετικά<sup>6</sup>: «Οι πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι πολύτιμα εργαλεία, μέσα από τα οποία μπορούμε να συνδεόμαστε μεταξύ μας και να συμμετέχουμε στις δημοκρατικές διαδικασίες. Όμως ταυτόχρονα χρησιμοποιούνται και για τη διάδοση μηνυμάτων πόλωσης και παραπλανητικών πληροφοριών, γεγονός που μπορεί να αποβεί εις βάρος της ικανότητάς μας να λαμβάνουμε τεκμηριωμένες πολιτικές αποφάσεις. Η νέα αυτή έκθεση παρουσιάζει αυτές τις προκλήσεις και παρέχει αξιόπιστα στοιχεία βάσει των οποίων θα μπορέσουμε λάβουμε τα κατάλληλα μέτρα για ένα συμμετοχικό, δημοκρατικό μέλλον προς όφελος όλων των Ευρωπαίων πολιτών».

#### **IV. Κρατική ρύθμιση για τον περιορισμό των fake news: προστασία της ελευθερίας έκφρασης ή λογοκρισία και αυτολογοκρισία;**

Ως εκ τούτου αναδεικνύεται η άμεση ανάγκη από πλευράς Ε.Ε. να δημιουργήσει προγράμματα και να χρηματοδοτήσει ενέργειες που θα διεξαχθούν και σε εθνικό επίπεδο από τα κράτη μέλη προκειμένου να συμβάλει στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης της κοινωνίας των πολιτών καθώς και να ενισχύσει τις ψηφιακές τους δεξιότητες. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στις ευάλωτες ομάδες που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο παραπλάνησης.

Μέθοδοι Αντιμετώπισης του Φαινομένου - Τρόποι Αντιμετώπισης σε κοινωνικό επίπεδο από πλευράς χρηστών:

- Για το σκοπό αυτό, μπορείς να ρωτήσεις κανείς τα εξής:
- Ποια είναι η πηγή της είδησης
- Ποιος είναι ο δημιουργός/συγγραφέας της

---

<sup>6</sup> <https://ec.europa.eu/jrc/en/news/social-media-influences-our-political-behaviour-and-puts-pressure-our-democracies-new-report-finds>



- Είναι τα ανωτέρω αξιόπιστα
- Πότε δημοσιεύθηκε η είδηση; Είναι πρόσφατη/καίρια
- Δημοσιεύθηκε σε περισσότερα μέσα/από διαφορετικές πηγές
- Είναι το περιεχόμενο αντικειμενικό ή υποκειμενικό/προκατειλημμένο

## **A. Πολιτικές Ευρωπαϊκής Ένωσης – Νομική Κατοχύρωση:**

### **Μέθοδοι Αντιμετώπισης**

Η ΕΕ συνεργάζεται στενά με διαδικτυακές πλατφόρμες για να τους ενθαρρύνει να προωθήσουν έγκυρες πηγές, να υποβιβάσουν περιεχόμενο που ελέγχεται ως ψευδές ή παραπλανητικό και να καταργήσουν παράνομο περιεχόμενο ή περιεχόμενο που θα μπορούσε να προκαλέσει σωματική βλάβη.

Οι συνθήκες, οι συμβάσεις και οι πολιτικές άμυνας πρέπει να προσαρμοστούν ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι αναδυόμενες τεχνολογίες ως μελλοντικές πιθανές πηγές απειλών.

Πρέπει να καθοριστούν και να αναπτυχθούν νέα πρότυπα του κλάδου, πιο ανθεκτικά δίκτυα και αυξημένοι μηχανισμοί προστασίας από τον κυβερνοχώρο για την προστασία των υποδομών ζωτικής σημασίας και την αύξηση της άμυνας από υβριδικές απειλές.

### **1.Κώδικας Πρακτικής για την Παραπληροφόρηση και την αυτορρυθμιστική δέσμευση των διαδικτυακών πλατφορμών:**

Το Μάιο του 2018 η Επιτροπή συγκάλεσε φόρουμ για την παραπληροφόρηση με σκοπό την κατάρτιση σχεδίου αυτορρυθμιστικού<sup>7</sup> κώδικα δεοντολογίας. Στόχο έχει παρακολουθήσει στενά τις ενέργειες των διαδικτυακών πλατφορμών σύμφωνα με τον

---

<sup>7</sup> Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο την Ευρωπαϊκή Κοινωνική και Οικονομική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, σχετικά με την εφαρμογή της ανακοίνωσης «Αντιμετώπιση παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο, μια ευρωπαϊκή Προσέγγιση» η οποία είναι διαθέσιμη στην ακόλουθη διεύθυνση, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0794&from=EN>



Κώδικα Πρακτικής για την Παραπληροφόρηση - την αυτορρυθμιστική δέσμευση των διαδικτυακών πλατφορμών, των κορυφαίων κοινωνικών δικτύων, των διαφημιστών και της διαφημιστικής βιομηχανίας για την αντιμετώπιση της διάδοσης της διαδικτυακής παραπληροφόρησης και των fake news. Ο κώδικας περιλαμβάνει 15 δεσμεύσεις τις οποίες θα υιοθετήσουν τα μέρη που θα τον υπογράψουν.

## **2. Νέα Πρόταση Κανονισμού για τις Ψηφιακές Αγορές – Digital Market Services’ Act (DSA Proposal)**

Στις 15 Δεκεμβρίου του 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε προς ψήφιση μια δέσμη μέτρων με νέους κανόνες εποπτείας για τις ψηφιακές πλατφόρμες. Το νέο πλαίσιο αποτελείται από την Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες και την Πράξη για τις ψηφιακές αγορές<sup>8</sup>. Η Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, θα αφορά όλες τις πλατφόρμες και θα ισχύουν για όλες τις ψηφιακές υπηρεσίες που συνδέουν τους καταναλωτές με αγαθά ή υπηρεσίες ή περιεχόμενο και θα περιλαμβάνουν νέες διαδικασίες για ταχύτερη αφαίρεση του παράνομου περιεχομένου. Οι προτάσεις αυτές έρχονται να συμπληρώσουν το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία<sup>9</sup> που έχει ως στόχο να κάνει τις δημοκρατίες πιο ανθεκτικές. Κατά τα τελευταία έτη τα δημοκρατικά μας συστήματα βρέθηκαν αντιμέτωπα με την άνοδο εξτρεμιστικών παρατάξεων, κοινωνικά προβλήματα παγκόσμιας ανησυχίας δημιούργησαν κοινωνική πόλωση (εμβολιασμοί) και φυσικά τα θεσμικά όργανα τίθενται ολοένα και περισσότερο στο στόχαστρο και καλούνται να αντιμετωπίσουν τη νέα απειλή.

Η ιδέα της ελευθερίας και της έκφρασης που αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα και πασχίζουμε μέσω του Συντάγματος και λοιπών νομοθετημάτων να διαφυλάξουμε, τείνουν κάποιες φορές να κλονίζουν τη Δημοκρατία μας, καθώς χρησιμοποιούνται με

---

<sup>8</sup> Πρόταση, «ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/EK», η οποία είναι διαθέσιμη στην ακόλουθη διεύθυνση, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0825&from=en>

<sup>9</sup> ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Σχετικά με το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία, η οποία είναι διαθέσιμη στην ακόλουθη διεύθυνση, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2020:790:FIN>, Βρυξέλλες 3.12.2020

σκοπό την εξαπάτηση και την χειραγώγηση. Η πανδημία Covid-19 ανέδειξε την απειλή αυτή.

Και ενώ υπάρχουν μέσα διασφάλισης αυτά δεν εξειδικεύονται και οροθετούνται επί του παρόντος από εταιρικούς όρους χρήσης και εκφεύγουν το κανονιστικού ρυθμιστικού πλαισίου. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες μπορούν να επιδίδονται σε μετάδοση ειδησεογραφικού περιεχομένου θα πρέπει όμως συγχρόνως να λειτουργούν ως ελεγκτές πύλης για τις διαδικτυακές ειδήσεις. Το πρόβλημα βέβαια που ανακύπτει είναι πως δεν υπάγονται στην ίδια δικαιοδοσία στους ίδιους εθνικούς κανόνες.

- Η επιτροπή επομένως επιχειρεί μέσω των προτάσεων να εισάγει μια σειρά αναρμοσμένων μέτρων, όπως κανόνες για την αφαίρεση παράνομων αγαθών, υπηρεσιών ή περιεχομένου από το Διαδίκτυο·
- διασφαλίσεις για χρήστες, των οποίων το περιεχόμενο έχει εσφαλμένα διαγραφεί από πλατφόρμες·
- νέες υποχρεώσεις για πολύ μεγάλες πλατφόρμες σχετικά με τη λήψη μέτρων βάσει κινδύνου για την πρόληψη της κατάχρησης των συστημάτων τους.

Οι προβληματισμοί εγείρονται σχετικά με το αν αυτοί οι νέοι μηχανισμοί θα αποτελέσουν ένα νέο μηχανισμό λογοκρισίας ή θα θέσουν μέτρο στην ανεξέλεγκτη ταχύτητα διάδοσης παράνομου υλικού. Οι πλατφόρμες που έχουν απήχηση σε περισσότερο από το 10% του πληθυσμού της ΕΕ (45 εκατομμύρια χρήστες) θεωρούνται συστημικού χαρακτήρα και υπόκεινται όχι μόνο σε συγκεκριμένες υποχρεώσεις ελέγχου των κινδύνων τους, αλλά και σε μια νέα δομή εποπτείας.

### **Trusted flaggers or fact checkers?**

Αυτό το νέο πλαίσιο θα αποτελείται από ένα συμβούλιο εθνικών συντονιστών ψηφιακών υπηρεσιών, με ειδικές εξουσίες για την Επιτροπή όσον αφορά την εποπτεία των πολύ μεγάλων πλατφορμών, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας άμεσης επιβολής κυρώσεων στις εν λόγω πλατφόρμες. Οι μεγάλες τεχνολογικές εταιρείες θα υπόκεινται σε ετήσιο έλεγχο σχετικά με το πόσο αποτελεσματικά αποκλείουν το περιεχόμενο που κρίνεται παράνομο και επιβλαβές.

### **3. Το νεοσύστατο Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο ψηφιακών Μέσων (European Digital Media Observatory)**

Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο αποσκοπεί να γίνει ο ευρωπαϊκός κόμβος για την καταπολέμηση της διαδικτυακής παραπληροφόρησης. Είναι ένα ευρωπαϊκός κόμβος για ελεγκτές γεγονότων, ακαδημαϊκούς και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς που στοχεύει στην υποστήριξη των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής.

Ο έλεγχος δεδομένων έχει συχνά προταθεί ως λύση για τη γεφύρωση της ασυμμετρίας πληροφοριών μεταξύ καταναλωτών και των παρόχων ειδήσεων. Ο έλεγχος δεδομένων ισχύει μόνο για τον στενό ορισμό της επαλήθευσης των ψευδών ειδήσεων. Δεν αντιμετωπίζει τις ευρύτερες ανησυχίες σχετικά με την ποιότητα των διαδικτυακών ειδήσεων. Ρόλος των ελεγκτών δεδομένων είναι να επισημάνουν το ύποπτο περιεχόμενο σε συντάκτες που ελέγχουν περιεχόμενο με «σημαία» και πιθανώς να το αφαιρέσουν ή να επισημάνουν τις πιθανώς ψευδείς ειδήσεις. Οι Pennycook & Rand (2017) πραγματοποίησαν<sup>10</sup> πέντε πειράματα για να δοκιμάσουν την αποτελεσματικότητα της επισύναψης προειδοποιήσεων σε ειδήσεις που έχουν αμφισβητηθεί από τρίτους. Αυτό που διαπίστωσαν είναι ότι ενώ οι προειδοποιήσεις οδηγούν σε μέτρια μείωση της αντιληπτής ακρίβειας των ψευδών ειδήσεων σε σχέση με μια συνθήκη ελέγχου, υπάρχει επίσης ένα υπονοούμενο αποτέλεσμα αλήθειας: η παρουσία του. Οι προειδοποιήσεις έκαναν τις ιστορίες χωρίς ετικέτα να θεωρηθούν πιο ακριβείς από ό,τι στο στοιχείο ελέγχου. Ο Έλεγχος γεγονότων καθίσταται αναποτελεσματικός όταν επικρατεί μεροληψία επιβεβαίωσης και επιθυμητότητας.

Άλλα παραδείγματα έργων που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης είναι τα PROVENANCE, SocialTruth (καταναεμημένο οικοσύστημα που προσφέρει εύκολη πρόσβαση σε διάφορες υπηρεσίες εξακρίβωσης, EUNOMIA (λύση ανοιχτού κώδικα για την ταυτοποίηση των πηγών) και WeVerify (Επαλήθευση περιεχομένου μέσω συμμετοχικής προσέγγισης).

---

<sup>10</sup>Bertin Martens, Luis Aguiar, Estrella Gomez Herrera, Frank Mueller -Langer, «The digital transformation of news media and the rise of disinformation and fake news», Report στο «JRC Technical Reports, Digital Economy Working Paper 2018-02, Απρίλιος 2018

## **Συμπεράσματα**

Συμπερασματικά, οι ψευδείς ειδήσεις στο διαδίκτυο, έχοντας πολλά κοινά σημεία με αυτές που χρησιμοποιούνται σε πιο «αποσυνδεδεμένα» περιβάλλοντα, γίνονται ακόμα πιο καταστροφικές. Πώς μπορούμε, επομένως, να προστατευτούμε ενάντια σε αμφίβολης εγκυρότητας ειδήσεις; Το πιο αποτελεσματικό εργαλείο για το σκοπό αυτό αποτελεί αδιαμφισβήτητα η χρήση κριτικής σκέψης. Όσο πιο καλά φιλτράρει/αναλύει κανείς το περιεχόμενο το οποίο συναντά στο διαδίκτυο, τόσο πιο εύκολο είναι να εντοπιστούν σχετικές ασυνέπειες και αναλήθειες.